

REPORTATGE

Buscant la tomba del iaio

L'Aldea Ò. Meseguer

Els dotze nets de Joaquim Ferrer Alaber no van conèixer el seu iaio, però el busquen amb determinació i persistència per a retornar-li la dignitat que li van prendre els feixistes quan el van afusellar, l'any 1938, per haver format part del comitè republicà de Ràfels, al Matarranya, i el van enterrar d'amagat. **"Sabíem per un testimoni que l'havien matat al cementiri de Vall-de-roures, però no teníem ni idea d'on eren les restes ni de com començar-ne la cerca"**, explica Carme Abril Ferrer, una de les netes.

Abans de la pandèmia, una germana seua, Núria Abril Ferrer, va anar a Vall-de-roures. Una vegada més. La família ja havia indagat a les palpenes per dins del cementiri més d'un cop, buscant algun indici esperançador. Però esta vegada, Núria va trobar fora del recinte dos creus de fusta molt antigues, tombades, i això va remoure les expectatives entre els nets i netes de Joaquim Ferrer. Carme es va posar en contacte amb l'associació memorialista Pozos de Caudé, molt implicada en la recerca de desapareguts, i a través de l'entitat van elaborar un informe adreçat al Govern d'Aragó, amb tota la informació que tenia la família, incloent-hi documentació de la causa general del franquisme contra la República amb la declaració d'un fuster de Ràfels que va ser interrogat per les autoritats franquistes als anys 40 i que va assenyalar Joaquim com a secretari

Dotze nets i netes del Baix Ebre i el Montsià busquen a Vall-de-roures les restes del secretari del Comitè Revolucionari de Ràfels, Joaquim Ferrer Alaber, assassinat l'any 38. La primera excavació ha estat infructuosa

Carme i Núria Abril Ferrer, amb arqueòlegs i membres de Pozos de Caudé, al lloc de la primera excavació. / CEDIDA

del comitè revolucionari local, "en paradero desconocido". La mateixa documentació ha servit a la família per a entendre l'abast de la repressió que va caure sobre les vídues i els fills dels assassinats, assetjats i fins i tot sancionats econòmicament. **"Les multaven per ser dones de rojos, per ser subversives"**, conclou Carme.

El testimoni de l'assassinat del seu iaio era un nen -adoptat per un germà de Joaquim Ferrer- que al cap dels anys es va instal·lar a l'Aldea com, també, Concepción Garcia, la vídua de Joaquim Ferrer-, i ho va acabar explicant a familiars. Va detallar com va veure, amb 11 anys, després de seguir d'amagat una comitiva de

condemnat a mort sense judici, com afusellaven al seu tiet. També va revelar que ho havia explicat al seu pare adoptiu, però este el va instar a guardar silenci. Feia poc que les tropes franquistes havien irromput al poble i el panorama per als defensors de la República era desolador. Un silenci eixordador havia impedit també a Concepción, la iaia de Carme i Núria, explicar res als seus nets i netes, per molt que Carme recorda que la "bombardejaven" a preguntes. Tots els germans i cosins implicats en la cerca són ara residents del Baix Ebre i el Montsià.

Amb el suport de Pozos de Caudé, la família va aconseguir una subven-

ció coberta per la Llei estatal de Memòria Històrica i es va fer la primera excavació. Els Ferrer havien mastejat ja la il·lusió regenerada de trobar el iaio, i més encara quan els arqueòlegs, arran de les primeres palades de terra extretes, van apuntar que semblava que allà, efectivament, hi havia una fossa. Per tot plegat el resultat va ser, en primera instància, frustrant: ni rastre de Joaquim Ferrer. L'aparència de fossa allargada, segons explica Carme, la donava una antiga rasa on s'havien plantat arbres. La família així ho va corroborar a partir d'una fotografia aèria antiga.

"Ara es tracta de continuar estirant del fil", diu Carme, entestada a

no deixar-ho córrer. Tenen, a més a més, una mostra d'ADN d'una de les filles de Joaquim, una tieta de Carme, que ja és morta. L'empresa no és fàcil. Sovint, quan s'afusellaven dissidents a la tàpia del cementiri, s'acabaven enterrant a dins, en superfície i sense senyals externs, precisament per a evitar-ne ni tan sols cap homenatge íntim. Carme explica que intenten recopilar més informació: si el iaio tenia afiliació política, saber on es feien els enterraments de l'any 38 al cementiri de Vall-de-roures...

Compten amb el suport de l'equip d'arqueòlegs, que els ha animat a seguir lluitant, i de l'associació Pozos de Caudé, i amb una injecció d'autoestima familiar. Així ho transmet Carme Abril: **"No l'hem trobat, encara, però ha servit perquè els cosins fem pinya, ens haguem trobat i col·laborem per a tornar-li la dignitat. No és una qüestió ideològica. Si uns van poder reclamar-los just després de la guerra, els altres, també hem de poder fer"**, ni que siga més de 80 anys després. De sempre, la segona generació, els fills i filles, i nebots i nebodes de Joaquim, ha manifestat obertament que "va desaparèixer quan la guerra", tot i que sembla que no va arribar a lluitar al front. La tercera generació lluita amb respostes concises. **"S'ha de saber. Perquè si no, s'oblida, i els vencedors són on són, i econòmicament i judicialment encara són els que manen"**, tanca Carme, agraïda per les mostres de suport rebudes durant una recerca encara oberta. ■